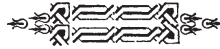

مؤلفی

مکتب اعدادیہ حریہ شاہانہ صنف مخصوصی عربی
ومکتب نمونہ ترقی منطق و تطبیقات عربیہ معلی

سلیمان سری

معارف نظارت جلیہ سنک رخصتیلہ طبع اول نمشدر

استانبول

قرہ بت مطبعہ سی — باب عالی جادہ سندہ

ناشری : (رسمی غزتہ) و (مکتب) رسالہ سی صاحب امتیازی کتابچی قرہ بت

۱۳۱۰

بیان حقیقت

مد لا معرفته فی المنطق لائفة بعلمه

افق نگویند به جوهر عقل اید زهترای وجوده انتقال
اید بشرك تشکیل اید یکی شغبات و توالی ادوار اید شعبانده
حاصل اولاد طبقاته بتشمش اعظم دهانك تمامی اعصار
اید عنوانه میگذرانك متوازی اولسنه باعث مطلوب؛ تدوین علومده
مزیه مقال؛ مربی مال اولاد منطق اجزاد لرید.

میرهند که مدینه عمدده اصناف متنوعه اوزره بزم ظهوره
کلمشی اولاد موجودات عمومیده نوع مقدس بولناک بشرك
شرافت فطریه سی نظوی اید ثابت اولشی ابدده حادثات عمومییه
غلبه سی مزایای منطقیده خبیر اولاد ارکان حکمانك فتوید
مصوله کلمشده.

منطوقه که هادی فکر و فطانتده چونکه مبادی مدینه یا زاده
کمال اولاد بر قوم ایچنده ظهور اید به مجزاه فضیلتك افکار
کرامت بارید مقاصد اغنویه آهیلده شراره گلانده بویانه
اولد قبح آز زمانه ایچنده کسب عمرانه اید یکی کور بلیور . بولا
دلیل اید عقل بشرك اهنوا اید یکی کرامات متوعه نك بر اهنی

متلسسسى اولان مبادئ عجيبة ماضيه ده هر برى كه جهات
رياضيه نك ابره صحتناسى بولنايه فم منطقده وجوده كلمشدر .

منطوقه كه ام الكمالاندر . چونكه فنونه كله نك معيار نصيحي
اولان رياضيه مهده صبادته ايكنه اهل علوم اولان منطق كى
بردايه سليم النظر ك تزيه دقيقانه سيله پرورشى بولمسنده هولانظه
لاناهيسى اولان اذهانه بشرده حاصل ايلدىكى قوه ايجاد ايله
ارباب فكر نك فزائيه فطرته جهانه تماشا كيتير دكلى خوارق
عقليه كه نظر عرفانه دوام عالمه دائميلى مسلم اولديغنده
هر برى مير نك فطانتدر .

نه حاجت يامال انقروب اولان اسلافك صحائف احواله
كوز كزديره لم شكوت اقوام تاريخ ابتدايسنده برى ظهوره
كلمش اولان نكدر حكومت وار ايله اس الكمالات اولان نظر
انصاف ايله هر بر نك تشريح احواله كيرتلسه مبادئ تشكيلنده
ايتار حيات ايله غير توراته نسبت مفاصده اغتملاسنده افناى عمر
ايليانه فضيلتير ورائك درجه اولده قالدقلى كوريلور كه سبب
محض كليانه بدرقه حسنات اولان منطق كى نديمه مغبقتد مزج
افطار ايتلر ايله .

منطوقه كه قانونه عدل و انفعاله و بقانونه عظيمك بوكونه
اك معظم مردجى اك محتشم ملتزمى عدل زمانه اكرم جهانه

اولد قلمی مسلم اقوام اولاره متبوع ^{مفخر} مطاع عالم قدر تلو
شوکتو سوکیلی یادشاهمنز الفازی «عبد الحمید» ضانه ثانی افندمنز
مضرتاری اولد قلندره شکرانیه عبودیت معرضنده «یکی منظوم»
عنوانیلر شوکتابی نشر ایلدم

مکتب اعدادیه حرییه شاهانه صنف
مخصوصی عربی و مکتب نمونه ترقی
منطق و تطبیقات عربیه معلی

سلیمان سری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱ - علم منطقه مناسبتی بولنان بعض مسائل مهمه حکمیة بیاننده در.

جسم: ابعاد ثلثه یه، یعنی طول، عرض و عمقه مالک اولان شیدر انسان، آت، کتاب و قلم کبی اشبو ابعاد ثلثه دن یالکز طول و عرضه مالک اولان شیئه سطح و یالکز طول مالک شیئه ده خط تسمیه اولنور .

جسملر؛ بر چوق صورتله تقسیم اولنه بیلیر لر سه ده در بسمزه مناسب تقسیمی بر وجه اتی در .

جسملر، ذی روح و غیر ذی روح ناملریله ایکیه منقسمدر، بالاده بیان اولنان مثاللردن انسان ایله آت ذی روح قلم ایله کتاب دخی غیر ذی روح در.

اجسامک ذی روح قسمنه حیوان دینلوب حیوان ایسه کندی اراده و اختیار یله حرکت ایدن بر جسم حساسدر انسانلرله حیوانات سائرده وجودینه بالضروره عقلک حکم ایتدیکی قوه حساسه بشدر (۱) قوه سامعه یعنی ایشتمکه مخصوص بر قوت اولوب واسطه سی قولقدر (۲) قوه باصره یعنی کورمکه مخصوص بر قوت اولوب واسطه سی کوزدر (۳) قوه شامه یعنی بر شیئک قوقوسنی المغه مخصوص بر قوتدرکه واسطه سی بروندر (۴) قوه ذائقه یعنی بر شیئک لذتی اکلامغه مخصوص بر قوت اولوب

واسطه‌سی جرم لساندر (۵) قوه لامسه یعنی بر شیئه یا پیشوپ
 او شیئک صغوق و یا صیجاق، سرت و یا یومشاق اولدیغنی
 اکلامغه مخصوص بر قوتدرکه بونکده واسطه‌سی جمیع بدن در
 اشبو قوای خمسه‌یه حواس خمسه ظاهره تسمیه اولنور.

جنس حیوانی تحتدیه‌ک چوق نوعلر وار ایسه‌ده بونلرک
 ایچنده نوع بشر یعنی انسان انلرک کافه‌سندن اشرف و افضلدر
 چونکه خلاق کائنات حضرتلری انسانلره قوه حسیه‌دن بشقه
 برده قوه ناطقه احسان بیورمشدر بوسایه‌ده خالفنی طایر
 و رضای باری‌یی تحصیل ایچون لازمکلان شیلره تشبث ایده‌بیلیر
 بوندن بشقه یر یوزنده و بلکه‌ده جو سما و قعر دریاده واقع
 حیوانات اوزربنه اجرای احکام ایدر. حیوانات سائره بو
 خصلت جلیله‌دن محرومدر.

انسانک حیوانات سائره ایله اولان فرقی شو وجهله خلاصه
 ایدیه‌بیلیر، برنجیسی جسم ایکننجیسی نطق ظاهری و یا «تلفظ»
 اوچنجیسیده نطق باطنی و یا روح جهتیله‌در. انسانک جسماً
 اولان فرقی انسانک شکل و شمائل حیوانات سائره‌یه اصلا
 بکزه‌مز، انسانک اعضایی غایت موزون و متناسب یعنی احسن
 تقویم‌ده یرادلشدر انسان دها کوزل کورر، دها کوزل ایشیدر،
 برشیئی دها کوزل طوتار کرچه حیوانات سائره‌نک بعضیلرنده
 دها قوتلی و سالم بر خصلت بولنه‌بیلیر ایسه‌ده انلرده جمعیت
 بو قدر. انلرده منفرداً و متفرقا بولنان خصائل انسانلرده متفقا

و مجتمعا بولنور انسانك نطق ظاهرى ايله اولان فرقى، انسان طبيعى اوله رق تلفظ استعدادينه مالكدور. حيوانات سائرهنك بعضيلرنده تلفظ كې برشىء اكلاشيلير ايسه ده انلرده اولان تلفظ تعليم و تربيه سايه سنده اولوب هر قننى كلهلر كنديسنه تعليم ايدلمش ايسه يالكز انلرى تلفظ ايدم بيلوب او دائردنك خارجه چيقاماز .

انسانك نطق باطنى ايله اولان فرقى — او قومق، يازمق حساب ايتمك، كائناتك نه نظام اوزره حركت ايتديكنى و نصل قواعد و قوانينه تابع اولدقلىنى بالفرض كونشك صورت حركتى ارضك قوهء جاذبه سنى خسوف و كسوفك نه دن ايلرو كلكلرلىنى الحاصل فكر و نظره محتاج اولان شيلرك كافه سنى اكلامغه انجق انسان مقتدر اولوب حيوانات سائره بونعمت الهيه مظهر دكلدرلر .

۲ — روح انسانى — نفس ناطقه

بونده اوج قوت واردركه كنديسندن اصلا ايرلماز. برنجيسى تعقل قوتى دركه خارجه و داخنده كى شيلرى كورر و اكلار. ايكنجيسى حس قوتى دركه بونكله كوردىكى و اكلادىنى شيلردن تلذذ و ياتنفر ممنون و يا مأيوس اولور. اوچنجيسى اراده قوتى دركه كوروب حس ايتديكى شيلرى ياپوب يامامق قوتى در.

علمك تعريف و تقسيمى

عند الحكماء علم: صورت مطلقه ده عقلك ادراكه اطلاق اولنور .

بو تعريفه نظراً علم، تصور و تصديق قسملرينه ايريلير .
 تصور: ذهنده بر شينك صورتك حصولدن عبارتدر .
 تصديق: نسبتك وقوع و ياعدم وقوعنى ادرا كدن عبارتدر .
 يعنى (بر شىء حقنده بويله در ويا بويله دكلدر) ديمك اولوب بو تعريفه نظراً حكم ايله تصديق الفاظ مترادفهدن اولورلر بو حالده (انسان) (عنقا) (انسان ايله كاتب) (حيوان ناطق) (حسن افنديك كتابى) (بياض كاغد) (شو كتابى وير) لفظلرينك معنالرينى ادراك تصور قيلندن اولوب (حسن افندى كاتبدر) (احمد افندى چالشقان دكلدر) لفظلرينك معنالرينى ادراك ايسه تصديق قيلندن اولور . علمای متكلمين و منطقيين علمى بر چوق صورتلرله تعريف ايتمشر ايسه ده بونلرك احسنى اهل حقدن صاحب مذهب اولان (شيخ ابو منصور ماتريدى حضرتلرينك شو (صفت تجلى بها المذكور لمن قامت هى به) تعريفلريدن يعنى علم: بر صفتدر كه لسان ويا قلب ايله ذكر و كنديسندن الفاظ ايله تعبير اولنمق ممكن اولان شى متصفى اولان ذات ايچون اول صفتله و اضح و ظاهر اولور . ظاهر اوله جق شىء؛ ايستر بالفرض (انسان) كى موجود اولسون ايسترسه (عنقا) كى معدوم اولسون شو تعريفه نظراً علم؛ هم

حواصك و همده تصورات ايله تصديقات يقينيه وغير يقينيه دن عبارت اولان عقلك ادراكنه شامل اولور. برده فن معنا-سنه استعمال اولنان علم واردركه اوده بر ماده نك اصول واحكامنه دائر و متعلق اولان مسائلك هيئت مجموعه سيدر ديه تعريف اولنور. فكر و نظر — بر مجهولى استخراج اچون اقتضا ايدن — معلوماتى ترتيب و تنظيم ايتكدر. اشبو ترتيب اولنه حق معلوماتك هيئت مجموعه سنه «قياس» تعبير اولنور.

ديك اوليوركه بر فنه متعلق مسائلك تزايديله انلره متعلق قوانين و قواعدك تكثيرى هب بوفكر و نظر و تعبير اخرله قياس سايه سنده حصول بوليور ودها طوعر يسي هر علمك مسائل و قواعدى بر طاقم قياسات مرتبه دن عبارت اولمش اولور.

مثلا كله لك احوالنه دائر مسائلى و بو مسائلك ضبطى خصوصنده بيان اولنان قواعدى بر طاقم قياسلر ايله اثبات ايدن علمه، علم نحو، و حطوط و سطوحه دائر مسائلك حليلچون بيان اولنان قوانينى اثبات ايدن علمه؛ علم هندسه كذالك طپراقدن محصول المانك قواعدينى كوسترن علمه، علم زراعت تسميه اولنور، ديمك اوليوركه فكر و نظر سايه سنده انا فانا دائما استحصال معلومات ايتكده اولديغمز كى علوم فنونك ترقيسى دخى قوه ناطقه نك بوفكر و نظره مراجعتى سايه سنده حصول بوليور. مثلا ايكى بيلنان شىء واسطه سيله ديكر بر شىء بيلنوب اول شينه بودرويا بو دكلدر. ديه حكم اولنور. ايشته بويولده ايكى و ايكي دن

زیاده معلومات ترتیب اولنورسه یوصورتله دیگر مجهولاتک استخراجنه موفق اولنور. بوسایهده الی ماشالله علوم و معارف ترقی ایدوب کیدر. هاه ریاضه دن هندسه وحساب دعوالری ملاحظه اولنورلرسه بو حقیقت قولایلقله منضم اولور. مثلا بر خط مستقیمک اوزرنده واقع بر نقطه دن رسم اولنان خطوط متعدده ارسنده واقع زوایانک مجموعنک ایکی قائمه و حطین متوازیانک بر خط مائل ایله تقاطعندن حاصل اولان زاویتان متبادلتان داخلتان ایله زاویتان متوافقتانک مساوی اولدقلری معلوم اولدقده مثلثک زوایای ثلثه سی بر خط مستقیم اوزرنده واقع بر نقطه دن رسم اولنان خطوط ارسنده که زوایایه مساوی اولدقلری و بونلر ایسه ایکی قائمه مساوی اولدقلرندن مساویلری اولان مثلثک زوایانک ده ایکی قائمه مساوی اوله جنی اشکار اولور. بو حقیقت معلوم اولدقد نصکره بر مثلثده بر زاویه قائمه و یابر زاویه منفرجه دن غیر دیگر بر زاویه قائمه و یا زاویه منفرجه بولنه میه جنی و مثلثک هر قنغی بر ضلعنک اخراجیله حاصل اوله جق زاویه نک مثلثک غیر مجاور بولنان دیگر ایکی زاویه سی مجموعنه مساوی اوله جنی استنتاج اولنور.

بونک کبی بر چوقه نک سکز ارشوننه ۲۰۰ غروش ویرلدیکی حالده ۲۴ ارشوننه قاچ غروش ویرلمک لازم کله جکنی بیللمک ایچون علم حسابک تناسب بحثه عائد اصول ایله معلوماتمز شو

(۸ : ۲۰۰ :: ۲۴ : س) وجه ايله ترتیب اولنوب هر تناسبده طرفینك حاصل ضربی وسطینك حاصل ضربنه مساوی اوله- جفی بزجه معلوم فرض اولنمغله تناسب مذکور شو (۸ × س = ۲۰۰ × ۲۴) هیئته راجع اولور (س) فی امثالدن قورتارمق ایچون مساواتك ایکی طرفی ۸ ايله تقسیم اتمك اقتضا ایده جکندن هیئت سابقه شو ($\frac{۲۴ \times ۲۰۰}{۸} = \frac{۳ \times ۷۸}{۸}$) هیئته راجع اولور بوندن (س = ۶۰۰) یعنی ۲۴ ارشون چوقه یه ۶۰۰ غروش ویرمك لازمکلدیکی معلوم و بوندنده مذکور چوقه نك بهر ارشونك فیئاتی ۲۵ غروش اولدیغی استنتاج اولنور .

۳ -- علوم و معارفك ترقی و تزایدینك فائده سی .

بونك فائده سنه کلنجه انسانلرك كرك دنیوی و كرك اخروی دائرة رفاه و سعادت لرینك توسعیدر . عندالله مقبول اوله جق عمل و عبادتده بولنمق ایچون علمه محتاجز مثلاً نماز قیلمق ایچون انك ارکان و شرائطنه علم لازمدر . بوعلم اولمازسه نمازده اولماز نماز اولمینگه امرالهی یه اطاعت ایدلماش اولور . بوعدم اطاعت دخی رفاه اخرویدن محرومیته سبب اوله بیلر . و اكر بن بیلمیورمكه نماز قیلهیم دینورسه عبادت ایچون علمك فرض اولدیغنه قارشودر میان ایديله جك معذرت جهل عندالشرع مقبول و معتبر اولماز . بناءً علیه عملك علمه متوقف اولدیغی استنتاج اولنور . كذا لك علم و صنعت اولمسه اقطار عالمده واقع افراد بشردن

نصل خبردار اولورز سعادت بشریه نك سبب مستقلى مبادله مالیه در بو حالحه محال بعیده ده واقع اولان افراد بشرله نه صورتله مبادله مالیه حاصل اوله بیلر برآ بیوک سفرلر اجرا ایتک ایچون شمندو فرلره انلردن از بر زمان ظرفنده معلومات المق ایچون تلغرافلره بحرآ بیوک سفرلر اجرا ایتک ایچونده واپورلره محل مقصودك استقامتی تعیین ایچون کمی پوصله لرینه اثنای راهده فورتونهیه تصادف اولنوب اولنیمه جغنی بیلیمک ایچون بارومترو لره قازغانلری محافظه ایچون بخارک درجه ثقلتی مبین مانو- مانومترو لره محتاج اولیورز. علوم و معارف بو درجه ترقی ایتزدن یعنی بیان اولنان وسائط ایجاد اولنمزدن اول مذکور سفرلرک بر قسمی بغایت صعوبتلی و بر قسمیده محال عادی درجه- سنده بولنورلردی دیمک اولیورکه نقدر علوم و صنایع واریسه جمله سی انسانلرک رفاه و سعادتنه خدمت ایدیور ایشته بو حقیقت لایقيله ملاحظه ایدیله جک اولورسه تحصیل علم خصوصنده تصادف ایدیله جک محن و مشاقه بلا فتور تحمل ایدوب جهل ايله حاصل اوله جق ثروته اصلا اهمیئت ویرمیه رک دائماً تحصیل علم ايله اوقات گذار اولماز و اولاد وطنی ولوکه فخری اولسون تعلیم، ویا تعلیملر ایچون اقتضا ایدن وسائطی احضار ایتماض لازمدر.

علمک انسانلره لابد و فرض اولدیغنی اک اول شریعت
غیرای اسلامیه نشر بیورمش و بو بابده پک چوق ایات واحادیث

و آثار اسلامیه وارد اولمشدر. ازان جمله حضرت فخری کائنات
 افندیمر (اطلبوا العلم من المهدالی الالحد) یعنی بشکدن مزاره
 قدر علم تحصیل ایدیکنز. و (العلم فریضة علی کل مسلم و مسلمة
 یعنی علم کرک ارکک و کرک قادین هر مسلم اوزرینه فرضدر.
 و (اطلبوا العلم ولو بالصین) یعنی علم چینده اولسه بیلهینه طلب و تحصیل
 ایدیکنز دیه بیورمش اولدقلرندن بو حدیث شریفلرایله تحصیل
 علمک درجه و جویده اولدیغنی صورت واضحه ده تفهیم و اعلان
 بیورمشلردر.

اشبو اوچنجی حدیث شریف ایله حضرت پیغمبر افندیمر
 تحصیل علمک لزومنی بیان بیوردقلری کبی ایکی شیئه دخی اشارت
 بیوربیورلر برنجیسی علم؛ چین کبی بر بعید مسافه ده بولنسه
 بیله فدا کارلق ایدوب اورایه کیتمانک لزومنه ایکنجیسی اصحاب
 علم و معروف و لوکه چین اهالیسی کبی پت پرس و مشرک اولسه.
 لر بیله بوجهت سنک دیننه ضرر و یرمیوب انلردن کیدوب
 تحصیل علم ایتمانک لزومنه دائر اولان اشارتدر.

شریعت اسلامیه نک وضع ایتدیکی بو حقیقتک اجراسنه عصر
 حاضرده ابتدا المانیا دولتی تشبث ایدوب سائر دولتلر ازان جمله
 فرانسه باچیقاً انکلتره و امریقه. دولتلری المانیایه تبعیت
 ایتمشلردر.

شویله که «مجبوریت تعلیم» اصولی وضع و قبول و بونک
 وساطتی تهیه و اکمال ایدلمشدر. المانیا واکا تبعیت ایدن یرلرده

«تربیه اولیه» عموم ایچون مجبوری و مجانا اولوب مصارفی اغنیایه تحمیل ایدلمشدر .

تربیه اولیه اوچه منقسمدر . برنجیسی هر کس کندی لسانی او قویوب یازمق ایکنجیسی علم حال و عقائد دینه سنی او کر نیک او چنجیسی علم اخلاق ایله مقدمات علمی تحصیل ایتمکدر ، روح انسانیده بولنان قوتلر امور ذهنیه دن عبارت اولوب امور ذهنیه یه ایسه « معقولات » تسمیه اولنور . ایشته علم حکمت ؛ معقولاته متعلق قوانین و قواعد دن بحث ایدن بر علمدر . دیه تعریف اولنور .

۴ . — حکمای متقدمینه کوره « حکمت » ؛ اعیان موجوداتک احوالندن بحث ایدن بر علمدر . بو تعریفه نظراً علم حکمت ؛ علوم عقلیه نیک کافه سنه شامل اولوب علوم نقلیه نیک مقابلی اولمش اولور . بوندن اول بیسان اولندیبی اوزره انسانلرده ایکی قوت اولوب بری — « ادراک » قوتی (قوه مدرکه) که بوکا « قوه عاقله » و « قوه عامله » ده دیرلر . بو قوتله بز تحصیل علوم و معارفه مقتدر اولورز . دیکریده — اراده قوتی « قوه عامله » که بوکاده « قوه فاعله » ولسان شرعیده دخی « اراده جزئیه » قوتی دیرلر بونکله ده قدرتمزک تعلق ایتدیکی درجه ده برشیء اجرا ایدوب فعله کتیریرز . بوسورتده — برنجی قوتک حصوله کتیردیکی شیلر ؛ عقلیات دیکرینک حصوله کتیردیکی شیلردخی فعلیاتدن — عبارتدر .

حکمت ؛ ایکی قسمدر بری حکمت نظریه دیکریده
حکمت عملیه در .

حکمت نظریه : معارف انسانیه نك احكامنی بیلدیرن
احوال و افعالدن عبارتدر . که بونلرک وجودی بزم قدرت
واختیارمزنک فوقنده در .

حکمت عملیه : بزم قدرت و اختیاریارمزنله اوله بیله چک
شیلرک نه کونا اولسی اقتضا ایتدیکنه دائر اولان قواعدی
کوسترن علمدن عبارتدر .

حکمت نظریه ؛ اوچه آریلیر برنجیسی علم الهی، که
نه وجود خارجی ونه ده وجود ذهنیده مادهیه توقف ایتمز .
ایکنجیسی علم ریاضی که وجود ذهنیده مادهیه توقف ایتمیوب
یالکنز وجود خارجیده مادهیه توقف ایدر . کره مصنعه لر
اوزرنده کوستریلان دوائر متوازیه و دوائر نصف النهار لر کی که
بونلر دوائر موهومه دن عبارتدر . یوقسه حقیقه نه دوائر
متوازیه ونه ده دوائر نصف النهار یوقدر . اوچنجیسی علم
طبیعیدر که هم وجود خارجی وهمده وجود ذهنیده مادهیه
توقف ایدر . مثلاً هر جسم ؛ جزئی ؛ کلی ؛ حرارت واسطه سیله
انبساط وبرودت واسطه سیله انقباض ایدر . بو بر حکمت طبیعیه
مسئله سیدر . بومسئله بی کرک ذهناً تصور و کرک خارجه
تطبیق ایت هر ایکی صورتده دخی مادهیه محتاجدر .

حکمت عملیه ؛ کذا اوچه آریلیر . برنجیسی علم اخلاق درکه

بر شخصك حسن اخلاقه متعلق اولان علمدر .
 ايكنجيسى « علم تدبير منزل » دركه بر فامليانك حسن
 اداره سنه متعلق اولان علمدر . اوچنجيسى ده « علم تدبير
 مدنيه » دركه بر شهرك ويا بر مملكت ويا خود حكومتك
 ضبط وربط و تصرفه دائر و متعلق اولان علمدن عبارتدر .
 تفصيلات سابقه دن ظاهر اولديكي « حكمت » كافه علومك احكام
 عاليه سنى جامعدر . هيچ بر علم يوقدر كه او علمك قانون
 وقاعده لرى علم حكمتك اساسى اوزره مبتنى اوليه . حكمت ؛
 عقل انسانينك مساعدا اولدينى مرتبه اشيا و حادثاتك علل
 و اسبابى و حقايقنى بيلديرر . حكمت ؛ موجوداتك يكديكرينه
 قارشو - محافظه ايتدكلرى حدود و موازنتلرى كوسترر ؛
 وبالخاصه حكمت ؛ خالق تعالى حضرتلريله صنوف مخلوقات
 اراسنده واقع مناسباتى بيلديرر .

بالاده بيان اولندينى وجهله هر علم - بر طاقم مسائلدن
 و بومسائلك اثباتنه مدار اولان بر طاقم قياسات مرتبه دن
 عبارت اولوب حالبوكه بر مسئله يي بيلمك ، و بردعوايى اثبات
 ايتك همچون فصل قياس ترتيب ايده لم ، فصل دليل كتيره لم ؟
 بو قياسلرك ترينينده اكثر يا خطا اوله بيله جكندن بو ترتيبك
 صحت و فسادينى يعنى طوغرى اولوب اولمديغنى بزه كوستره جك
 و بيلديره جك المزده بر قانون و دستور بولمقى لازمدر كه
 او قانونده علم منطقدر . ايسته منطقك غايت و فائده سى افكار

و ترتیباً تك صحت و فسادینی بیلمکدر . بوغایتہ نظراً منطق :
ذهنی فکدره واقع اوله جق خطادن حفظ ایدن برفن جلیل
الشاندر دیه تعریف اولنور .

برده بر علمی تحصیل ایتزدن مقدم او علمی سائرلرندن
فرق و تمیز ایتماضر لازمدر . بوده اولامرده او علمده نهدن
بخت اولنه جغنی بیلمکله حاصل اولور . علم طب ، علم فقه ،
علم نحو ، علم منطق بونلر بر علمدر دیرنرسه بر علم اولدیغنی
بیلدیکمز حالده عجبا نه یولده جواب ویره بیلیرز ؟ ایشته ابتدا
بورانشنی تخری ایدلم ! بوده بو علملرک موضوعلرینی بیلمکله
اولور . بز بیلیرزکه علم طبک موضوعی بدن انسانیدن
عبارتدر . چونکه بو علمده صحت و مرض جهتیه بدن
انسانیدن بخت اولنور . علم فقهک موضوعی ده افعال مکلفیدر .
زیرا بونده ده حلال ، حرام ، مباح ، مکروه ، مندوب اولمق
جهتیه افعال مکلفین دن بخت اولنور . علم نحوک موضوعنه
کلنجه بوده کلماتدن عبارتدر . چونکه بونده دخی اعراب و بنا
جهتیه کلملرک احوالندن بخت اولنور . بوصورته اشبو
تعداد اولنان علملرک موضوعلری بشقه بشقه اولدقلرندن
بونلرک جمله سی بر علم اولیوب هر برلری ایری ایری بر علم
اولدقلری ظاهر اولور . تفصیلات سابقه نک خلاصه سی
« علومک تمیزی موضوعاتک تمایزیه در » شممدی درسمر

اولان منطقك موضوعنى بوله لم . فن منطقك موضوعى ؛
معلومات تصوريه ومعلومات تصديقيه دن عبارتدر . موضوع
اعتباريله علم منطق : معلومات تصوريه ومعلومات تصديقيه دن
بجث ايدن برعلمدر . ديه تعريف اولنور .

بونلردن هر برلرينك مبادى ومقاصدى واردر .
معلومات تصوريه نك مباديسى « كليات خمس » يعنى جنس ،
نوع ، فصل ، خاصه وعرض عامدر .

بونلرك اوج اولكيسى ذاتى ، صوك ايكيلى عرضيدر .
كليات خمس طوغريدن طوغرى يه « موصل الى التصور » اوليوب
يعنى مجهولات تصوريه نك استخراجنه خدمت ايتيوب بلكه بونلر
اصل موصل الى التصور اولان و « مقاصد تصورات »
تعبير اولنان « قول شارح » ك موقوف عليه لريدر . چونكه
زيرده مفصلاً بيان اولنه جنى وجه ايله (كليات خمس)
يكديكريله تركب ايدرسه اول وقت « قول شارح » حاصل اولور .
معلومات تصديقيه نك مباديسيده قضايا ، تناقص ، وعكسدن
عبارت اولوب بونلرده اصل « موصل الى التصديق » اوليوب
بلكه مجهولات تصديقيه نك استخراجنه خدمت ايدن و « مقاصد
تصديقات » تعبیر اولنان « قياساتك » موقوف عليه لريدر .
ايشته بوفنده اساس اولان « كليات خمس » ، « قول شارح » ،
« قضايا » ، « تناقص » ، « عكس » وقياس بختلريدر .
لفظ : انسانك تلفظ ايتديكى شى دن عبارتدر كه جمعى

الفاظ کلیر . معنی : ازاسنه وقارشوسنه لفظ وضع اولندیغی
جهتله - (صورت ذهنیه) دن عبارتدرکه جمعی معانی کلیر .
۵ - انفاط ایله معانی بیننده برمناسبت واردرکه اوده
الفاظک معانییه اولان دلالتیدر .

لفظک معنایه اولان بودالاتی یاوضع ، یاطبع ویا عقل
اقتضا ایدر . اکر مقتضی وضع ایسه اودالاته « دلالت لفظیه
وضعیه » دینور . (مثلث) لفظنک اوج خطک احاطه سندن
حاصل اولان شکله دلالتی کبی . واکر مقتضی طبع ایسه
اودالاته دخی « دلالت لفظیه طبیعیه » دینور . (اقصیرق
واوکسورک) ک دلالتی کبی . واکر مقتضی وضع و طبع
اولیوبده عقل اولور ایسه اکاده « دلالت لفظیه عقلیه »
دینور . دیوارک ارقه سندن ایشیدیلان لفظک اوراده انسان
پولندیغنه دلالتی کبی .

دلالت غیر لفظیه : بودخی ایکی قسمدر . بری وضعیه
دیگری عقلیه در .

دلالت غیر لفظیه وضعیه : انسانلر طرفندن وضع اولنان
برطاقم خطوط و عقود و اشاراتک لازمکلان شیلره دلالتی کبی .
مثلا برطاقم اینیه اوزرنده کوردیکمز پاراتونزلرک اوابنیه لرک
صاعقه دن محافظه سنه دلالتی کبی . واپورلر وقایقلر وجامعلر
وسائر شیلرک هر نه ایچون ایجاد اولنمشلر ایسه اوشیلره دلالتی
ینه بو قسمدندر .

دلالت غیر لفظیه عقليه : کائنات و مصنوعاتك وجود
صانعہ دلالتی کبی .

تنبيه — دلالت لفظیه وضعیه نك غیرى سائر دلالتہ تفہیم
و تفہمہدہ ہیچ برمریتی حائر اولمدقلرندن انلردن بحث
اولنیمہ جقدر .

دلالت لفظیه وضعیه : مطابقه ، تضمینہ ، التزامیہ ناملریلہ
اوجہ منقسمدر .

دلالت لفظیه وضعیه : برلفظك معنای موضوع لهنہ
دلالتیدر .

دلالت مطابقه : لفظك معنای موضوع لهنك تمامی تمامہ
دلالتیدر .

دلالت تضمینہ : لفظك معنای موضوع لهنك اكر جزئی
وار ایسہ جزئہ دلالتیدر .

دلالت التزامیہ : لفظك معنای موضوع لهنہ لازمکلان
دیگر برمعنایہ دلالتیدر . او لفظنك طام ، دوشہ مہ ، و دیوارلرک
هیئت مجموعہ سنہ دلالتی ؛ مطابقه ، یالکز بر دیوار و یادیوارلرہ
ویا خود — یالکز دوشہ مہ یہ ، الحاصل ہیئت مجموعہ سندن ولو
برقسی نقصانہ دلالتی تضمینہ اولوب بیتوتت واقامت ایچون
یایلمش اولدیغنه دلالتی ده « دلالت التزامیہ » اولمش اولور .

الفاضك کندی معانیسنہ نسبتلہ تقسیمی

لفظ ایکی قسمدر بری لفظ مفرد دیگری لفظ مرکبدر .